# Από το Νόβι Σαντ στα Τέμπη: Πώς η κοινωνική οργή έγινε πολιτική δύναμη στη Σερβία

***JG: Η κατάρρευση του στεγάστρου του σιδηροδρομικού σταθμού του Νόβι Σαντ πριν δύο χρόνια στοίχισε τη ζωή σε 16 ανθρώπους και έγινε ο καταλύτης για ένα μαζικό κίνημα ενάντια στην κυβέρνηση Βούτσιτς. Στην Ελλάδα, το σιδηροδρομικό δυστύχημα των Τεμπών πριν τρεισήμισι χρόνια σκότωσε 57 ανθρώπους, πυροδότησε αντίστοιχα μαζικές διαδηλώσεις και δυσπιστία απέναντι στο πολιτικό κατεστημένο. Τι εξηγεί τη μετατροπή της λαϊκής οργής σε ένα ισχυρό πολιτικό κίνημα στη Σερβία; Ποιες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες επέτρεψαν στο σερβικό κίνημα να αναπτύξει μια δυναμική που μέχρι στιγμής έχει αποδειχθεί δύσκολο να αναπτυχθεί και στην Ελλάδα;***

Η κατάρρευση του στεγάστρου στο Νόβι Σαντ δεν δημιούργησε από το πουθενά τη λαϊκή οργή· αποκάλυψε μια προϋπάρχουσα κοινωνική πραγματικότητα. Επί χρόνια, οι άνθρωποι ζούσαν με την κανονικοποίηση της διαφθοράς, των πελατειακών σχέσεων, της επισφαλούς εργασίας, των υποβαθμισμένων δημόσιων υπηρεσιών, του ελέγχου των μέσων ενημέρωσης και της κατάληψης των θεσμών από ένα δίκτυο κόμματος-κράτους. Όταν δεκαέξι άνθρωποι σκοτώθηκαν κάτω από ένα πρόσφατα ανακαινισμένο στέγαστρο, το σύνθημα «η διαφθορά σκοτώνει» έδωσε σε αυτή τη διάχυτη οργή ένα συγκεκριμένο, καθολικά κατανοητό, ακόμη και υπαρξιακό νόημα.

Αυτό που έκανε τη Σερβία διαφορετική δεν ήταν ότι οι Σέρβοι υπέφεραν περισσότερο από τους Έλληνες μετά τα Τέμπη. Ήταν ότι η οργή βρήκε μια οργανωτική μορφή που μπορούσε να διαρκέσει. Οι φοιτητές κατέλαβαν σχολές, δημιούργησαν μαζικές γενικές συνελεύσεις και αρνήθηκαν να αναθέσουν την πολιτική στα υπάρχοντα κόμματα ή σε ΜΚΟ. Αυτή η οριζόντια δομή χωρίς ηγέτες έκανε το κίνημα δύσκολο να αφομοιωθεί, να ποινικοποιηθεί ή να αναχθεί σε έναν μοναδικό διαπραγματευτή.

Το κίνημα επεκτάθηκε επίσης πέρα από το πανεπιστήμιο. Αγρότες, εκπαιδευτικοί, δικηγόροι, γιατροί, καλλιτέχνες, δικαστές και τοπικές κοινότητες εντάχθηκαν στις διαμαρτυρίες, ενώ το αίτημα για λογοδοσία μετατράπηκε σταδιακά σε αίτημα για πρόωρες εκλογές και για ένα διαφορετικό είδος κράτους. Στην Ελλάδα, τα Τέμπη προκάλεσαν τεράστια οργή, η οποία όμως διοχετεύτηκε σε μεγάλο βαθμό μέσα από τις υπάρχουσες κομματικές, συνδικαλιστικές και θεσμικές δομές. Στη Σερβία, η απουσία ενός αξιόπιστου κόμματος της αντιπολίτευσης επέτρεψε στους φοιτητές να γίνουν οι ίδιοι το πολιτικό υποκείμενο. Πιστεύω ότι το γεγονός πως οι φοιτητές χρειάστηκε να οικοδομήσουν έναν

εναλλακτικό χώρο εν μέσω της κατάρρευσης των υπαρχόντων θεσμών, συμπεριλαμβανομένων των θεσμοθετημένων κομμάτων και μιας κοινωνίας των πολιτών που βρίσκεται σήμερα σε τροχιά κατάρρευσης, αποδείχθηκε στην πραγματικότητα η δύναμή του.

Υπάρχει επίσης μια κρίσιμη διαφορά στη στρατηγική του κράτους. Το καθεστώς Βούτσιτς είχε περάσει χρόνια αποδυναμώνοντας τους αυτόνομους θεσμούς, αλλά εξακολουθούσε να εξαρτάται από τη μαζική νομιμοποίηση και δεν μπορούσε να αγνοεί επ' αόριστον εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους στους δρόμους. Η διαδήλωση του Μαρτίου 2025 στο Βελιγράδι, με περίπου 300.000 συμμετέχοντες, έδειξε ότι το κίνημα είχε γίνει μια εθνική δύναμη και όχι απλώς μια φοιτητική διαμαρτυρία. Αυτό δημιούργησε μια πολιτική κρίση την οποία η κυβέρνηση δεν μπορούσε να διαχειριστεί μόνο με την καταστολή.

# Το φοιτητικό κίνημα και η εργατική τάξη

***JG: Το σερβικό κίνημα καθοδηγήθηκε αρχικά από φοιτητές, όμως η ικανότητά του να προσελκύσει ευρύτερα τμήματα της κοινωνίας ήταν καθοριστική για την ανάπτυξή του. Ποιος ήταν ο ρόλος των συνδικάτων και άλλων οργανωμένων εργατικών δομών μέσα στο κίνημα; Κατάφερε το κίνημα να οικοδομήσει μια συμμαχία μεταξύ φοιτητών και εργαζομένων και τι θα χρειαζόταν για να παγιωθεί αυτή η συμμαχία σε μια διαρκή πολιτική δύναμη;***

Ο ρόλος της οργανωμένης εργασίας ήταν πραγματικός αλλά άνισος. Υπάρχει κάτι που δεν εμφανίζεται στα δυτικά μέσα ενημέρωσης: μετά τις εκλογές, στις οποίες συμμετείχα δουλεύοντας με την ομάδα επικοινωνίας της Φοιτητικής Λίστας, άρχισα να ερευνώ την κοινωνική της σύνθεση. Συνειδητοποίησα ότι τα δυτικά μέσα απλώς δεν έχουν καλύψει ορισμένες πτυχές. Για παράδειγμα, ορισμένες σχολές, όπως η Μηχανολογική Σχολή του Βελιγραδίου, ήθελαν στην πραγματικότητα να δημιουργήσουν εργατικά συμβούλια σε ορισμένους κλάδους και είχαν ήδη συνδεθεί με τον τομέα των μεταφορών, προετοιμάζοντάς τον να οργανώσει μπλόκα, αλλά εγκατέλειψαν αργότερα αυτό το σχέδιο, καθώς ο Βούτσιτς ανακοίνωσε τις εκλογές. Παρ' όλα αυτά, εκπαιδευτικοί, εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα, αγρότες και τμήματα των μεσαίων επαγγελματικών στρωμάτων συμμετείχαν στο κίνημα και το στήριξαν, και η παρουσία τους ήταν ουσιώδης ώστε αυτό να γίνει ένα κοινωνικό κίνημα και όχι μια εξέγερση των πανεπιστημιουπόλεων. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να το ρομαντικοποιούμε ως μια πλήρως παγιωμένη συμμαχία εργατών και φοιτητών.

Τα σερβικά συνδικάτα έχουν αποδυναμωθεί ιστορικά από την ιδιωτικοποίηση, την ανεργία, την επισφαλή απασχόληση, την κομματική διείσδυση και τον κατακερματισμό της εργατικής τάξης. Πολλά συνδικάτα παρέμειναν δεμένα με το κράτος ή με τα συμφέροντα των εργοδοτών, ενώ άλλα δεν είχαν την ικανότητα να οργανώσουν απεργίες ή κινητοποιήσεις στους χώρους δουλειάς σε εθνική κλίμακα. Η δύναμη του κινήματος προήλθε περισσότερο από την κινητοποίηση στους δρόμους, τις τοπικές συνελεύσεις και το ηθικό εκτόπισμα των φοιτητών παρά από μια συντονισμένη αντεπίθεση του εργατικού κινήματος.

Αυτό ακριβώς είναι το ανολοκλήρωτο καθήκον. Μεγάλο μέρος της Αριστεράς μιλά γι’ αυτή τη συμμαχία, αλλά ξεχνάμε γιατί στο καλό χρειαζόμαστε τους εργάτες εξαρχής: όχι επειδή πρέπει, αλλά επειδή, μόλις αναδιοργανώσεις την οικονομία σε εργατική βάση, οι επενδύσεις ρέουν διαφορετικά, τα εργατικά συμβούλια αποφασίζουν πού θα επενδυθεί το κεφάλαιο αντί να το αποφασίζουν οι CEO, και αυτό όχι μόνο μειώνει την ανισότητα μακροπρόθεσμα, αλλά αναδιαμορφώνει επίσης τη δυναμική της οικονομίας και διοχετεύει το πλεόνασμα ώστε να επανεπενδύεται στις κοινωνικές ανάγκες αντί στα ιδιωτικά αυτοκίνητα ή την πολυτέλεια κάποιου. Υπό αυτή την έννοια, πιστεύω ότι μια συμμαχία έχει νόημα, αλλά με τα σημερινά δεδομένα απέχουμε πολύ από αυτήν. Για να επιτευχθεί, η εργατική τάξη στη Σερβία πρέπει να απελευθερωθεί από την εξάρτησή της από το κόμμα του Βούτσιτς, το οποίο είναι επίσης το μεγαλύτερο στην Ευρώπη – με ένα εκατομμύριο μέλη –, ακριβώς επειδή οι εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα εξαρτώνται από αυτό.

Η Φοιτητική Λίστα θα κάνει ορισμένα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά προς το παρόν είναι προτιμότερο να μη στεκόμαστε σε λεπτομέρειες, καθώς τα πράγματα θα αλλάξουν. Μέχρι στιγμής, το δημόσιο σκέλος του προγράμματος περιλαμβάνει την αλλαγή της εργατικής νομοθεσίας και της νομοθεσίας για τις απεργίες. Αλλά αυτό είναι μόνο η αρχή.

# Ο πολιτικός χαρακτήρας και οι αντιφάσεις της Φοιτητικής Λίστας

***JG: Η Φοιτητική Λίστα έφερε κοντά μεταξύ τους πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις που τις ένωσε πρωτίστως η αντίθεσή τους στον Βούτσιτς και το αίτημά τους για δημοκρατική αλλαγή. Ωστόσο, η αντίθεση σε μια αυταρχική κυβέρνηση δεν συνεπάγεται αναγκαστικά συμφωνία για την οικονομική και κοινωνική κατεύθυνση της χώρας. Πώς αξιολογείς τον πολιτικό προσανατολισμό της Φοιτητικής Λίστας; Μπορεί μια τόσο ευρεία συμμαχία να διατηρήσει τη συνοχή της πέρα από τον αγώνα ενάντια στον Βούτσιτς, ιδίως όταν έρθουν στο προσκήνιο ζητήματα εργατικών δικαιωμάτων, ιδιωτικοποιήσεων, οικονομικής πολιτικής και συμφερόντων του εγχώριου και του διεθνούς κεφαλαίου;***

Η Φοιτητική Λίστα είναι εκ σχεδιασμού πολιτικά ετερογενής. Ένωσε ανθρώπους γύρω από τον αντιαυταρχισμό, το κράτος δικαίου, την καταπολέμηση της διαφθοράς και τη δημοκρατική ανανέωση, και κέρδισε αποφασιστική κοινοβουλευτική πλειοψηφία με περίπου 53 τοις εκατό των ψήφων και 140 ή 141 έδρες. Αυτό το εύρος ήταν η δύναμή της: της επέτρεψε να μιλήσει σε μια κοινωνία εξαντλημένη από το καθεστώς Βούτσιτς.

Αλλά αυτή είναι και η κεντρική της αντίφαση. Η αντίθεση στον αυταρχισμό δεν είναι κοινωνικό πρόγραμμα. Η λίστα περιλαμβάνει καθηγητές, ειδικούς, επαγγελματίες και δημόσια πρόσωπα με ελάχιστη κοινοβουλευτική εμπειρία, και η γλώσσα της είναι σε μεγάλο βαθμό μια γλώσσα αποκατάστασης των θεσμών, της νομιμότητας και της χρηστής διακυβέρνησης. Αυτό μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε ένα φιλελεύθερο-τεχνοκρατικό εγχείρημα: να απομακρυνθεί το διεφθαρμένο δίκτυο,

να εκσυγχρονιστεί το κράτος, να ικανοποιηθούν οι Βρυξέλλες και να μείνουν ανέγγιχτες οι σχέσεις ιδιοκτησίας, η λιτότητα, η ιδιωτικοποίηση και η εξουσία του κεφαλαίου. Πρέπει επίσης να θυμόμαστε ότι τα περισσότερα κόμματα της αντιπολίτευσης στήριξαν τη Λίστα ακριβώς επειδή τη βλέπουν ως μεταβατική λύση, μετά την οποία θα επιστρέψουν στην πολιτική. Δεν νομίζω ότι αυτό θα συμβεί, αλλά έτσι το βλέπουν εκείνα. Ελπίζω μόνο ότι οι φοιτητές θα σχηματίσουν δικό τους κόμμα, στο οποίο οι περισσότεροι από εμάς θα μπορούσαμε στη συνέχεια να ενταχθούμε και να δουλέψουμε από εκεί και πέρα, ως μια εντελώς νέα εναλλακτική. Προς το παρόν, όμως, η φοιτητική λίστα είναι, όπως λέτε, ένα αντιφατικό φαινόμενο.

Ο κίνδυνος είναι η «καταπολέμηση της διαφθοράς» να γίνει υποκατάστατο της πολιτικής. Η διαφθορά είναι πραγματική, αλλά δεν είναι απλώς ηθική παρέκκλιση· είναι μια μέθοδος μέσω της οποίας οργανώνονται η συσσώρευση κεφαλαίου, οι πελατειακές σχέσεις και οι ξένες επενδύσεις. Αν η νέα κυβέρνηση διώκει ποινικά άτομα, διατηρώντας παράλληλα το ίδιο μοντέλο παραχωρήσεων υποδομών, συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, χαμηλών μισθών, αδύναμων συνδικάτων και εξάρτησης από το γερμανικό κεφάλαιο και το κεφάλαιο της ΕΕ, θα αναπαράγει τις συνθήκες που προκάλεσαν το Νόβι Σαντ.

Ο συνασπισμός μπορεί να διατηρήσει τη συνοχή του μόνο αν παραμείνει υπόλογος στο κίνημα που τον γέννησε. Αυτό σημαίνει διατήρηση των ολομελειών, των τοπικών συνελεύσεων και του δημόσιου ελέγχου επί των εκπροσώπων· σημαίνει άρνηση να μετατραπεί η Φοιτητική Λίστα σε άλλη μια επαγγελματική πολιτική κάστα. Σημαίνει επίσης να επιτραπεί στις συγκρούσεις για την οικονομική πολιτική να εκτυλίσσονται ανοιχτά, αντί να καταπνίγονται στο όνομα της ενότητας. Ένα ευρύ μέτωπο μπορεί να είναι δημοκρατικό μόνο αν οι αντιφάσεις του αντιμετωπίζονται πολιτικά αντί διοικητικά.

# Η ελληνική εμπειρία και ο κίνδυνος του πολιτικού συμβιβασμού

***JG: Η εμπειρία της Ελλάδας το 2015, όταν ο ΣΥΡΙΖΑ ήρθε στην εξουσία υποσχόμενος να αμφισβητήσει τη λιτότητα, αλλά τελικά εφάρμοσε ένα νέο μνημόνιο μετά τη σύγκρουσή του με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, προσφέρει ένα πικρό μάθημα για τα κινήματα που επιδιώκουν πολιτική αλλαγή μέσω των εκλογών. Δεδομένης της σχέσης της Σερβίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα διεθνή χρηματοπιστωτικά συμφέροντα και το εγχώριο κεφάλαιο, βλέπετε τον κίνδυνο η Φοιτητική Λίστα να βρεθεί τελικά αντιμέτωπη με ένα παρόμοιο δίλημμα; Ποια πολιτική στρατηγική θα ήταν απαραίτητη ώστε να αποτραπεί η ενσωμάτωση του κινήματος στο υπάρχον σύστημα και να διασφαλιστεί, αντίθετα, ότι οι προσδοκίες της μαζικής κινητοποίησης θα μεταφραστούν σε ουσιαστική κοινωνική και οικονομική αλλαγή;***

Ναι, η ελληνική εμπειρία είναι άμεσα σχετική. Για εμάς, το 2015, επρόκειτο για ένα μεγάλο κύμα που

πιστεύαμε ότι θα μπορούσαμε κι εμείς να καβαλήσουμε, και η σερβική Αριστερά άρχισε να οργανώνεται εκείνη την περίοδο, αλλά η ήττα του ήταν επίσης καταστροφική και το μεγαλύτερο μέρος της ευρωπαϊκής Αριστεράς δεν συνήλθε ποτέ από αυτήν.

Ο ΣΥΡΙΖΑ ανέλαβε τη διακυβέρνηση με εντολή κατά της λιτότητας, συγκρούστηκε με την Τρόικα και στη συνέχεια αποδέχθηκε ένα νέο μνημόνιο μετά τη φυγή κεφαλαίων, την ευρωπαϊκή πίεση και την απειλή οικονομικής ασφυξίας. Το δίδαγμα δεν είναι ότι οι εκλογές είναι άχρηστες· είναι ότι μια κυβέρνηση χωρίς αυτόνομη λαϊκή εξουσία θα καταλήξει αργά ή γρήγορα να διαχειρίζεται την κρίση του κεφαλαίου αντί να τη μετασχηματίζει.

Η Σερβία αντιμετωπίζει έναν παρόμοιο δομικό περιορισμό. Η οικονομία της εξαρτάται βαθιά από τις άμεσες ξένες επενδύσεις, ιδίως από το γερμανικό κεφάλαιο της αυτοκινητοβιομηχανίας και της μεταποίησης, από τις αγορές της ΕΕ, από δημοσιονομική πειθαρχία τύπου ΔΝΤ, από παραχωρήσεις υποδομών και από την εξαγωγικά προσανατολισμένη παραγωγή. Μια κυβέρνηση που υπόσχεται «σταθερότητα» στους επενδυτές, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει τους μισθούς, ανασυγκροτεί τις δημόσιες υπηρεσίες και ενδυναμώνει τους εργαζομένους, θα αντιμετωπίσει άμεση αντίσταση – όχι μόνο από τους εγχώριους ολιγάρχες, αλλά και από τις Βρυξέλλες, το Βερολίνο και το διεθνές χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο.

Η Φοιτητική Λίστα θα μπορούσε επομένως να βρεθεί αντιμέτωπη με ένα δίλημμα τύπου ΣΥΡΙΖΑ: είτε να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα εκδημοκρατισμού χωρίς να αγγίξει τα οικονομικά θεμέλια του καθεστώτος είτε να επιχειρήσει πραγματική αναδιανομή και να τιμωρηθεί με φυγή κεφαλαίων, πιστωτικούς περιορισμούς, πιέσεις από την ΕΕ και εκστρατείες στα μέσα ενημέρωσης. Ο πρώτος δρόμος διασφαλίζει την κοινοβουλευτική νίκη, αλλά προδίδει το κοινωνικό περιεχόμενο του κινήματος. Ο δεύτερος απαιτεί μια στρατηγική πέρα από το κοινοβούλιο.

Για να αποφύγει την ενσωμάτωση, το κίνημα θα πρέπει να κάνει τουλάχιστον τέσσερα πράγματα:

- Να διατηρήσει την εξωκοινοβουλευτική οργάνωση: οι συνελεύσεις γειτονιάς, οι φοιτητικοί σύλλογοι και οι επιτροπές στους χώρους εργασίας πρέπει να παραμείνουν ανεξάρτητα από την κυβέρνηση. Και μάλιστα να ενισχυθούν ακόμη περισσότερο μετά τις εκλογές.
- Να οικοδομήσει εργατική εξουσία πριν συγκρουστεί με το κεφάλαιο: οι κλαδικές απεργίες, η ανασυγκρότηση των συνδικάτων, τα απεργιακά ταμεία και ο δημοκρατικός έλεγχος στις δημόσιες επιχειρήσεις είναι απαραίτητα.
- Να συνδέσει την καταπολέμηση της διαφθοράς με την ιδιοκτησία και τα δημόσια αγαθά: η διαφάνεια πρέπει να επεκταθεί στις παραχωρήσεις, στις συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, στη γη, στην ενέργεια, στις υποδομές και στις δημόσιες συμβάσεις. Και όχι μόνο αυτό· θα έπρεπε να ανακατευθύνει τις επενδύσεις και τις επιδοτήσεις από το ξένο κεφάλαιο προς τον εγχώριο πληθυσμό και τις πρωτοβουλίες. Ορισμένοι στη Λίστα το συζητούν ήδη δημόσια, και το υποστηρίζω, επειδή οι περισσότεροι αριστεροί οικονομολόγοι, μεταξύ των οποίων κι εγώ (ασχολούμαι με τις άμεσες ξένες επενδύσεις στη Σερβία πάνω από 10 χρόνια), το λέμε εδώ και

πολύ καιρό, και τώρα ακόμη και οι πιο συντηρητικοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι το μοντέλο δεν λειτουργεί πια και πρέπει να αντικατασταθεί. Άρα, υπάρχει μια ευκαιρία.
- Να προετοιμαστεί για σύγκρουση με την ΕΕ και τις χρηματοπιστωτικές αγορές: μια κυβέρνηση δεν μπορεί να διαπραγματευτεί τη λιτότητα από θέση αδυναμίας· χρειάζεται κοινωνική κινητοποίηση, διεθνείς συμμαχίες και ένα αξιόπιστο σχέδιο για δημόσιες επενδύσεις και ελέγχους κεφαλαίων όπου είναι αναγκαίο.
- Πέρα από την ΕΕ, πιστεύω ότι το ισραηλινό ζήτημα θα είναι ακόμη πιο δύσκολο, καθώς το Ισραήλ έχει μεταφέρει παραγωγή όπλων στη Σερβία, με παραγωγή drones να γίνεται εδώ. Ο ιδιοκτήτης – η Elbit Systems – εμπλέκεται άμεσα στη γενοκτονία, και η Φοιτητική Λίστα θέλει να τερματίσει τη συμμετοχή της Σερβίας σε αυτήν. Αυτό σημαίνει ότι θα σταματούσαμε να στέλνουμε πυρομαχικά στο Ισραήλ (ρουκέτες, εκρηκτικά κ.λπ.) και ενδεχομένως θα διώχναμε την Elbit. Αυτή θα είναι μια τολμηρή κίνηση που σίγουρα θα εξοργίσει το Ισραήλ και θα προκαλέσει χάος. Έχω ήδη δημοσιεύσει κάτι σχετικό εδώ (https://www.patreon.com/matkovic/posts/not-just-what-174691486). Το διακύβευμα θα είναι υψηλό, καθώς αυτό θα οδηγήσει τη Σερβία σε άμεση σύγκρουση με το Ισραήλ και τους δυτικούς εταίρους του. Και θα δούμε τι θα γίνει τότε. Σίγουρα θα χρειαζόμασταν όλη τη μαζική κινητοποίηση και όλη τη βοήθεια που μπορούμε να πάρουμε, και από το εξωτερικό. Αν συμβεί αυτό, η σερβοϊσραηλινή σύγκρουση μπορεί να εξελιχθεί σε μια κρίσιμη διεθνή σύγκρουση, η οποία, πιστεύω, σίγουρα θα γίνει αντικείμενο προσοχής και παρακολούθησης από το εξωτερικό.

Το σερβικό κίνημα έχει ήδη δείξει κάτι εξαιρετικό: ότι μια κοινωνία μπορεί να οργανωθεί έξω από τους θεσμούς του κράτους και της αγοράς, ότι μπορεί να δημιουργήσει διαρκή συλλογική ικανότητα δράσης και να νικήσει εκλογικά ένα εδραιωμένο καθεστώς. Το ερώτημα τώρα είναι αν θα καταφέρει να μην επιβεβαιώσει για άλλη μια φορά το πικρό ιστορικό δίδαγμα για την Αριστερά, δηλαδή την αυταπάτη να πιστεύει κανείς ότι αποκτά αυτομάτως τη δύναμη να αλλάξει την κοινωνία όταν κατακτά την κρατική εξουσία. Αν η Φοιτητική Λίστα κυβερνήσει ως ένας πιο «καθαρός» διαχειριστής της ίδιας καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων, θα αποθαρρύνει ακριβώς εκείνους τους ανθρώπους που έκαναν δυνατή τη νίκη της. Αν αντιμετωπίσει την εντολή της ως εντολή για αναδιανομή της εξουσίας – οικονομικής όσο και πολιτικής –, μπορεί να μετατρέψει μια εθνική εξέγερση σε αφετηρία για μια διαφορετικής Σερβίας.